

Ангел Каралийчев
Слепият гъдулар

Името му беше Тилилей, а селяните от делиорманското село Орлица му думаха Талей. Талей имаше една орехова гъдулка, една дарена ръка, която с лък цели пет години радва душите на орличани, но той си нямаше очи. Дочуваше шума от крила на орел, кога се вие на витло във вишното небе, а какво е орел, не знаеше. Нощем седеше на тревата под стряхата на полусрутената Хаджийска воденица, а малката кахърна чешма му разправяше една безконечна история, някогашна, до немайкъде жална, отколе забравена. Далече някъде в глухото поле блееше изгубено агне, клони шумяха над главата на слепия. От време на време той дигаше нагоре празните си очи към звездния рой и пълната месечина. Окъснял жътварин със сърпалник на рамо и разведрени от лягната, вечер очи тихо слизаше по бялата пътека към чешмата, наливаше крагунката си и питаше слепия:

– Какво гледаш нагоре, Талей?

– Звездите.

– Че ти виждаш ли ги?

– Не ги видя, но ги чувам. Цяла нощ те плуват и пеят, но техният глас не е като човешкия.

– Ами какъв е?

– Не го зная – чуден. Сърцето ми се топи, като ги слушам. Казват, че звездите падали от небето тъй, както падали узрели круши, когато лъхне вятър. Аз не ги виждам, но чувам как падат. И щом някоя тупне на земята – другите охкат. Да видиш как охкат и плачат! Не мога да заспя цяла нощ.

– Не можеш, Талей, защото не ти е уморена душицата. Я да си връзвал като мене от тъмно до тъмно снопи, че да си обхтан и грохнал от работа – какъв съм ще спиш! Не звезди и шурци да ти пеят, ами топове да гърмят на ухото ти, няма да се пробудиш. Не е ли тъй?

– И да дойда на нивата – отвърщаше слепият, – какво ще правя, когато не виждам ръкоите? Само ще преча на жътварите и ще тъпча храницата.

– Кой ти дума? Ти си гледай гъдулката.

Но Талей жадуваше да види бял свят.

Никой от Орлица не знаеше откъде е дошъл слепият гъдулар. Преди пет години, един съботен ден, на задушница, рано сутринта баба Тиша, дето шъташе във вехтата черква, излезе от къщи и се упъти нагоре да удари клепалото. На мегдана тя видя един човек чужденец, другоселец, облечен с вехти дрешки, на рамото му кожена торба, а в торбата – гъдулка. Бабичката отиде при него, разгледа го, окашля се и зина:

– Кой си ти, човече?

Чужденецът ѝ отвърна:

– Аз съм Тилилей.

– Кой Тилилей?

– Тилилей слепият.

– Откъде идеш?

– Ида от тъмнината.

– От тъмнината ли? Майчице, от каква тъмнина? Ами що щеш тука?

Слепият не отвърна. Баба Тиша мръдна, би клепалото, разтреби, донесе вода, премете целия двор, върна се и го наиде пак на същото място. Седнал на един камък човекът, дълбоко замислен. Попита го:

– Чакаш ли някого?

– Никого. Дойдох при вас. Вчера, като минах през горещите жита, питах жътварите не знаят ли някъде мост да има. А те ми рекоха: защо не идеш на Орлишкия, вашия де. Минува ли много свят по него?

– Уха, как да не минува. Цяла Орлица и девет села наоколо. По цялата равнина други мост няма.

– Заведи ме там, бабо!

Баба Тиша го улови за ръката, тръгна и го заведе. Талей вървеше по дългия висок мост и стъпките му кънтяха. Сякаш падаха в обистрената вода като камъни и се давеха в дълбочините. Мина отвъд къде нивята, седна под върбата, дето е отляво, с щърковото гнездо, опря гръб върху напуканата кора на приведеното дърво и там остана. Занизаха се дни, месеци, години.

Първата нощ ношува под тежко наведените клони. Малките щъркчета от горното гнездо до късна доба жумоляха на своя пилешки език, като дъждовни капки в утаен вир и му вълнуваха сърцето. На другия ден, когато роса пророси гнездото и слънцето окъпа черното му чело, той извади от кожената торба гдулката си и потегли лъка по жиците. Тогавя щъркчетата замълчаха. Орличани се задаваха с коля, някои от тях спираха да го послушат и сетне потегляха надолу в златната далечина, като се чудеха откъде им е дошъл. А слепият нареждаше, но то не беше песен, а душа, която се бие в мрака и жадува да види бял ден.

Вечерта добрата шътачка баба Тиша му донесе в пола порязаници, една питка и малко жито със захарче върху питката. Даде му да хапне, па го попита:

– Къде ще легнеш?

– Тука ми е добре.

– Недей тъй, ами ела подире ми. Гледай най-долу, къде се белее един комин сред върбалака, там е пустата Хаджийска воденица. Днес, като се размислих, реших, че там ще бъдеш добре. Хубаво е човек да има подслон. Утричком, поглеждаш, паднал дъжд. Като те намокри, на кое огнище ще стоплиш кокалите си?

Талей се обърна:

– Моята кожа е обръгнала. Но щом като ме каниш...

И тръгна подире й по хладния пясък край реката. Преминаха през тънките върбови храсти, от които орличани плетяха кошници за грозде и кошове за слама. Стигнаха воденицата. Баба Тиша го спря.

– Насреща, чуваш ли, под оная кръстатата круша, е чешмата, там ще ходиш, като ожаднееш. Тук, на тоя търкулнат воденичарски камък, кога станеш рано, сядай да те понапече слънцето. Ела сега да ти покажа собичката.

Кога влязоха, Талей взе да пипа окъртените белосани стени.

– Ти не гледай стените – рече старата, – тука е топло, ти ще разбереш зимъс, като накладеш она ми ти огън. А сега почакай да ти донеса – една вехта чергица имам. Нея съм намислила да ти дам. Нямам друга. Остарях, не мога вече да тъча.

И заживя Талей в пустата воденица, под бабината Тишина чергица нощем, а денем под кривата върба с щърковото гнездо в клонето, прегърнал гъдулката си. Ръката на слепия, която знаеше тъй хубаво да свири, никога не отваряше шъпа за милостиня. Ако сутрин някой орличанин, когато отиваше на работа, му отчупеше къшей хляб от прясна пита, огъната в шарена кърпа в торбата, и го сложеше напреде му – вземаше къшея. Ако вечер жътварите му донасяха узрели круши или жълти праскови, разквасваше си устата. Полека-лека орличани свикнаха с него, поеха песента му и я отнасяха всеки ден по нивите като благодарност... А Талей опозна хората и колята, и добитъка. По вървежа, по гласовете, по звънците. Той им научи имената и кога вечер се връщаха от къра и му думаша: „Добър вечер, Талей!“ – той им отвръщаше на име. Такъв сяп човек беше. Закачаха го, шегуваха се с него, някои го вземаха на подбив, но той не им се сърдеше.

По едно време след Петровден, още първото лято, когато в дълбокото узряло поле, на всяка нива, като жълти яребици накацаха кръстците, орличани взеха да развързват кесиите си и да пущат по някоя пара през окото на гъдулката. Тогава в душата на слепия оживя една жалба по оная най-мила жена, която изгуби в тъмнината.

... Беше много малък. Живееха накрай селото двамата с майка си.

Тя ходеше всеки ден на чужди хора да работи, а него оставяше в къщи. Но през едно лятно утро като излезе, вечерта не се върна. Малкото сляпо момче чака до полунощ, слуша дишането на гадинките и хората, слага ухото си на земята да чуе стъпките ѝ – не ги чу. Тогава, изтръпнало от страх, то изскокна навън, простря ръце и почна да пипа тъмнината. Не можеше да я види къде се е изгубила, защото нямаше очи!

Девет години Тилилей ходи по селата, разпитваше хората и камъните, птиците и дърветата покрай безконечните пътища; никой не знаеше къде се е изгубила. Тогава слепият се върна пак във вехтата къщурка, откачи от стената бащината си орехова гъдулка, тръгна по селата с нея, заниза, своите прости песни и забрави.

И едва когато звъннаха сребърните парички в гъдулката, оживя старата му жалба и му се дощя да го прегърнат неговите майчини ръце. Лани, през пролетта, баба Тиша, когато идваше да посрещне агнетата, да се не залъчат по чуждите махали, му думаше да прави, да струва, но пари, ако може, нека скъта. Далеч някъде в една друга земя имало кладенче за слепи хора. Който се измиел с неговата вода – проглеждаше. Но то било през света. Пеша не се ходи. Виж, ако може да спаси повечко пари, че да си купи кон или пък билет по железницата... Прогледне ли веднъж – щял да обиколи земята надлъж и нашир и щял да намери майка си.

Всяка неделя през нощта гъдуларят отиваше сред полето и заравяше под един камък припечеленото. Понякога той цяла нощ стоеше над купчината пари, ровеше ги с пръсти, четеше ги и ги препрочиташе. Те му оживяха на сърцето. И колко пъти, както ги ровеше, усещаше над рамото си дъха на един хубав млад кон, готов за път!

Тъй минаха четири лета.

На петото земята даде небивал род на орличани. Огънаха шии класовете, изполомиха клони ябълките и крушите, оживяха поляните от гласове на агнета, а по дворовете щъкаха орляци от пилета. Разведриха се от радост челата на селяните. Но то не било на добро. Една вечер, два дена преди да влязат в жътва орличани, падна една градушка и очука хубавия плод до зрънце. Когато зарева страшният облак над самото село, Талей се прибра под моста и дълго слуша как падат орехи от небето. Но той не разбра какво стана. Сетне облакът бързо прошумя, отмина и огря чудно слънце. То замилва кротко и нежно наранената земя и слепият, затоплен от някаква незначителна радост, извади гъдулката си и потегли лъка по жиците, които преди малко сами пееха, сякаш отговаряха на облачните гръмотевици. Беше пустота наоколо. Нивите, жълтите преди градушката ниви, сега се ширеха черни и разорани. Сякаш бяха

угарисани. Нямахте ги житата. Но Талей не беше видял поразията.

Той засвири една кръшна песен и се ослуша дали щъркчетата над главата му ще разтворят крила. Но те не ги разтвориха. Тогава по моста мина един орличанин. Той бързаше към убитото поле, клатеше глава и сам на себе си нещо хортуваше. Като чу Талеевата гъдулка, сякаш ужилен, той се затече и замахаше ръце към него:

– Хей, неблагодарнико, ние тук пет години те храним като наше куче, а ти ей какъв си бил. Когато сърцата ни плачат от мъка, ти се радваш, свириш ръченица, ай! Не те ли е срам! Я погледни тия убити пилета до краката ти, за тях барем малко мило да ти беше станало. Нямах ли сърце! Да се махаш от главата ни още днес, да вървиш там, откъдето си дошъл! Ако осъмнеш утре тука – с камъни ще те изпроводиме тъй, че да помниш орличани!

И разлютеният старец, като грабна гъдулката на слепия, с всичката си сила я прасна върху кривата върба.

Талей онемя. До вечерта стоя, без да мръдне, а когато падна нощ над Орлица, той стана и взе да пипа земята. Парче по парче събираше гъдулката си. И както пипаше, той напипа нещо меко, едното убито от градушката щъркче. Изправи се слепият човек, изтри с ръкав очите си и тръгна към полето. Намери камъка, извади всичките бели пари, що беше насъбрал за пет лета, прибра ги с шъпа в торбичката и се върна към село.

Насред мегдана, където го беше намерила баба Тиша на задушница, той изсипа всичкото, което му бяха дарили орличани през най-радостните си дни. Паричките пламнаха на месечината като сълзи. Орлица спеше дълбоко и слепият чу как потреперва от време на време счупеното й крило. С тежко наранено сърце гъдуларят я напусна и без гъдулка потъна в оная тъмнина, от която беше дошъл преди пет години.

КРАЙ

© Ангел Каралийчев

Сканиране и разпознаване: unicode, 2007

Редакция: BНorse, 2007

Публикация:

Ангел Каралийчев, НАЙ-ТЕЖКОТО ИМАНЕ – ПРИКАЗКИ И РАЗКАЗИ

Съставител ГЕОРГИ СТРУМСКИ

Библиотечно оформление СТЕФАН ГРУЕВ

Редакционна колегия ЕФРЕМ КАРАНФИЛОВ, ИВАН ЦВЕТКОВ, ЙОРДАН МИЛЕВ,
КАМЕН КАЛЧЕВ

Отговорен редактор НИКОЛАЙ ЯНКОВ. Редактор на издателството АННА
ПАНЧЕВА

Илюстрации АЛЕКСИ НАЧЕВ. Художник на корицата РАДОЙ БОЯДЖИЕВ.

Художествен редактор ИВАН МАРКОВ

Технически редактор ЕЛЕНА МЛЕЧЕВСКА. Коректор ТАНЯ СИМЕОНОВА

Първо издание. ЛГ. V. Тематичен № 13/9537172431/6006-2-79

Дадена за набор на 23. IV. 1979 г. Подписана за печат на 27. IX. 1979 г. Излязла от
печат на 10. X. 1979 г.

Поръчка № 118. Формат 1/16 60×90. Тираж 60 000. Печатни коли 16. Издателски коли
16. Цена 2 лв.

„НАРОДНА МЛАДЕЖ“ – ИЗДАТЕЛСТВО НА ЦК НА ДКМС. МОНОФОТО, ПЕЧАТ
И ПОДВЪРЗИЯ ДПК „Д. БЛАГОЕВ“. СОФИЯ – 1979

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3372>]